

VLIV PORUCHY ŘEČI A DALŠÍCH VYBRANÝCH PROMĚNNÝCH NA SLOŽKY SEBEPOJETÍ DĚTÍ¹

Sebepojetí představuje hypotetický konstrukt, který zahrnuje kognitivní, behaviorální a afektivní složku. Pozitivní pohled na sebe sama tak ovlivní myšlenky, chování a pocity dítěte. Pozitivní sebeúcta umožňuje přizpůsobit se požadavkům prostředí a vhodně regulovat své chování v náročných situacích. Výsledný pocit vlastní účinnosti může pomoci dítěti zvládnout obtížné období a uplatnit seberegulaci nezbytnou pro osobní růst. Děti s poruchami řeči se ve škole často potýkají s akademickými a sociálními obtížemi (Jerome, Fujiki, Brinton & James, 2002). Vývojová dysfázie² jakožto neurovývojová porucha řeči pak zasahuje jednak do všech jazykových rovin, jednak do nejazykových oblastí, především motoriky, kognitivních schopností a emocionality (Mikulajová, 2016). Není tedy s podivem, že děti s vývojovou dysfázií mají často potíže se studijními a sociálními nároky školního prostředí (Jerome, Fujiki, Brinton & James, 2002).

Jerome, Fujiki, Brinton a James (2002) se zabývali hypotézami, v jakých oblastech sebepojetí se liší děti s VD a bez VD; a dále jak se tento profil liší napříč věkovými kategoriemi dětí. K ověření hypotéz měli k dispozici výzkumný soubor čítající 80 respondentů ve věku 6-13 let rozdělených do dvou ekvivalentních skupin. Byla provedena vícerozměrná analýza rozptylu (MANOVA), aby se otestoval celkový skupinový rozdíl dětí s a bez VD, kde věková skupina a pohlaví byly použity jako další nezávislé proměnné. Zatímco ve věkové skupině 6-9 let nebyly, na hladině významnosti alfa 0.05, zjištěny žádné statisticky významné rozdíly mezi skupinou dětí s VD a bez VD [Wilksovo $\Lambda = 0,860$; $F(4, 39) = 1,59$, $p = 0.20$] nebo mezi pohlavími [Wilksovo $\Lambda = 0,882$; $F(4, 39) = 1.31$, $p = 0.28$]; u skupiny dětí ve věku 10-13 let byl zjištěn signifikantní rozdíl mezi těmi s a bez VD [Wilksovo $\Lambda = 0,505$; $F(6, 25) = 4,08$, $p = 0.0055$], u pohlaví však nikoliv [Wilksovo $\Lambda = 0,663$; $F(6, 25) = 0.2,12$, $p = 0.09$]. K testování specifických skupinových rozdílů byla pro dílčí škály použita ANOVA. Rozdíly mezi skupinami byly pozorovány v oblasti školních kompetencí, sociálních kompetencí a chování (Jerome, Fujiki, Brinton & James, 2002).

Pro naše ověření hypotéz byl využit výzkumný soubor čítající 64 participantů ve věku 9 až 12 let (s věkovým průměrem 10,33 let a SD 0,94). V celkovém souboru bylo přítomno 20 dívek (31 %) a 44 chlapců (69 %). Demografické údaje pocházejí z autorovy bakalářské práce³. V souladu s úvodním inspirativním výzkumem je v naší replice sledován vliv nezávislých proměnných (regresorů) *pohlaví*, *přítomnost/nepřítomnost dg. vývojové dysfázie* a *věkové skupiny* (9-10; 11-12 let) na závislé proměnné, v našem případě subškály BEH, INT,

¹ Data a další informace o této zprávě jsou dostupné na adrese <https://dostal.vyzkum-psychologie.cz/stat4?i=51>.

² Dále jako VD.

³ Původní získaná data pak byla, pro porušení podmínek užití zvolených vícerozměrných statistických metod – viz dále, nahrazena daty z náhodné tréninkové datové matice z předmětu Statistické metody v psychologii 2.

PHY, FRE, POP, HAP Dotazníku sebepojetí dětí a adolescentů PiersHarris 2 (Obereignerů et al., 2015). K ověření hypotéz byla užitá vícerozměrná analýza rozptylu **MANOVA** a její forma **Hotellingův testu pro dva nezávislé výběry**. Statické zpracování probíhalo v programu Statistica 13.

Před samotným užitím MANOVY je třeba ověřit předpoklady jejího užití pro zachování co nepřesnějších výsledků (Dostál, n.d.). Shapiro-Wilkův test normality⁴ potvrdil **normální rozdělení** závislých proměnných BEH, INT, PHY, FRE, POP a HAP u všech tří sledovaných faktorů ($p > 0, 05$). Podmínka **shody rozptylů** variancí a kovariancí u všech faktorů byla pomocí Boxova M testu taktéž splněna ($p > 0, 05$) (viz tabulky 1, 2, 3).

Tabulka 1: Boxův M test pro faktor přítomnost/nepřítomnost VD

Boxův M test pro faktor přítomnost/nepřítomnost VD				
	Boxovo M	Chí-kv.	df	p
Boxovo M	29, 70	26, 66	21	0, 18

Tabulka 2: Boxův M test pro faktor pohlaví

Boxův M test pro faktor pohlaví				
	Boxovo M	Chí-kv.	df	p
Boxovo M	17,08	14, 90	21	0, 83

Tabulka 3: Boxův M test pro faktor věková skupina

Boxův M test pro faktor věková skupina				
	Boxovo M	Chí-kv.	df	p
Boxovo M	14, 46	12, 91	21	0, 91

Mnohorozměrná analýza rozptylu MANOVA neprokázala signifikantní vliv žádné nezávisle proměnné na jednotlivé složky sebepojetí; nejvíce rozptylu, ačkoliv velmi zanedbatelně, lze dle Wilksova testu vysvětlit regresorem *přítomnost/nepřítomnost dg. vývojové dysfázie* (viz tabulka 4).

Tabulka 4: MANOVA pro všechny sledované proměnné

MANOVA pro všechny sledované proměnné					
Efekt	Wilksovo λ	df	F	parc. η^2	p
<i>Přítomnost/nepřítomnost VD</i>	0, 928	6	0, 709	0, 072	0, 64
<i>Pohlaví</i>	0, 930	6	0, 690	0, 069	0, 66
<i>Věková skupina</i>	0, 942	6	0, 555	0, 057	0, 76

⁴ Veškeré statistické testování probíhá na 5% hladině významnosti.

Pro velmi obecné výsledky získané MANOVOU byly pro bližší specifikaci provedeny další výpočty pomocí její formy Hotellingova testu pro dva nezávislé výběry, pro každý faktor, nabývající kategoriálních hodnot, zvlášť. Pro faktor *přítomnost/nepřítomnost VD* nebyl prokázán signifikantní rozdíl ve struktuře sebepojetí mezi dětmi s a bez VD [Hotellingovo $T^2= 4, 26$; $F(6, 57) = 0, 65$, $p = 0.69$]; statisticky významný rozdíl v sebepojetí nebyl prokázán ani mezi pohlavími [Hotellingovo $T^2= 4, 99$; $F(6, 57) = 0, 77$, $p = 0.60$] či s ohledem na věkovou skupinu mladších a starších školáků [Hotellingovo $T^2= 3, 73$; $F(6, 57) = 0, 57$, $p = 0.75$].

V komparaci se zjištěními Jerome, Fujikiho, Brinton a Jamese (2002) nebyl v tomto měření prokázán statisticky významný vliv zvolených regresorů *přítomnost/nepřítomnost VD*, *pohlaví* ani *věkové skupiny* na strukturu sebepojetí dětí mladšího školního věku. Na rozdíl od kolektivu autorů (2002), nebyl v prezentovaném souboru zjištěn signifikantní rozdíl ve složkách sebepojetí s ohledem na dg. vývojové dysfázie, pohlaví a věk.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ A LITERATURY

Dostál, D. (n.d.). *Mnohorozměrné statistické metody v psychologii – studijní opora* [Nepublikovaný rukopis]. Katedra psychologie, Univerzita Palackého v Olomouci.

Jerome, A. C., Fujiki, M., Brinton, B., & James, S. L. (2002). Self-esteem in children with specific language impairment. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 45 (4), 700 – 714. doi.org/10.1044/1092-4388(2002/056)

Mikulajová, M. (2016). Narušený vývin řeči. In Kerekrétiová, A., Buntová, D., Bauerová, I., Cséfalvay, Z., Gúthová, M., Hudecová, D., ... Vedrödyova, M., *Logopédia* (s. 13 – 35). Bratislava: Univerzita Komenského.

Obereignerů, R., Orel, M., Reiterová, E., Mentel, A., Malčík, M., Petrůjová, T., Fac, O., Friedlová, M. (2015). *Dotazník sebepojetí dětí a adolescentů PHCSCS-2*. Praha: Hogrefe TestCentrum.